

Summary

Music therapy is a powerful art technology, which promotes the process of emotional relaxation and mental regulation of the child with sound-rhythmic regulating instructions. Unique methods of music therapy have been introduced by various composers-educators, music teachers, musicologists, art therapists, who have presented the comparable role of music with the individual, age, psychological, social characteristics of the child to solve, regulate or correct the problem of child development. The sounds of music are natural vibrations that affect the hearing aid with different intensities. These vibrations pass through the ear and send impulses to the centers of the brain, acting in a somewhat positive or negative way. That is why every social-pedagogical intervention with this technology of every art therapy must first be elaborated in order to respond to the problem that worries the child and to help prevent it.

Keywords: Music therapy, music vibrations, psychotherapy, art therapy, rhythm regulation.

Получено: 30.03.2022

Received 30.03.2022

Рассмотрено: 17.04.2022

Reviewed 17.04.2022

Принято: 18.04.2022

Accepted 18.04.2022

37.013.42

DOI <https://doi.org/10.46991/ai.2022.7.1.180-185>

**ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՄԱՐԴԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Ղազարյան Արևիկ

*Երևանի պետական համալսարան,
Հայաստան*

Համառոտ ներածական: Սոցիալական մանկավարժությունը և մանկավարժական մարդաբանությունն իրենց արժանավույն, հիմնարար տեղն են զբաղեցնում մարդուն ուսումնասիրող գիտությունների շարքում: Երկու գիտաճյուղերի փոխառնչությունների վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս փաստելու, որ գիտաճյուղերն ունեն միջգիտական սերտ աղերսներ: Լինելով ինտեգրալ գիտաճյուղեր՝ դրանք մեթոդաբանական հիմք կարող են հանդիսանալ զարգացող գիտաճյուղերի՝ թվային մանկավարժական անտրոպոլոգիայի, թվային սոցիալական մանկավարժության, մանկավարժական դիզայնի համար:

Բանալի բառեր: Սոցիալական մանկավարժություն, մանկավարժական մարդաբանություն, փոխառնչություններ, հիմնախնդիրներ և օրինաչափություններ, թեմատիկ բովանդակային նմանություններ և տարբերություններ:

Հիմնախնդիրը: Սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունների վերլուծությունը հնարավորություն կտա հիմնավորելու, որ միջգիտական սերտ կապերի դրսևորման շրջանակներում երկու գիտաճյուղերի հիմնախնդիրների լուծումը ենթադրում է մարդաբանական գիտելիքների տիրապե-

տում ու տեղայնացում՝ բնություն-կրթություն-հասարակություն-մշակույթ դիալեկտիկական բարդ համակարգում:

Հիմնախնդրին առնչվող արդիական հետազոտություններ: Հիմնախնդրին առնչվող արդիական հետազոտությունները իրականացվել են մանկավարժական մարդաբանության (Բիմ-Բադ Բ., Մակսակով Ա., Մակսակովա Բ., Հարությունյան Ն., Մարդոյան Ռ., Բրուտյան Վ.), սոցիալական մանկավարժության (Մուդրիկ Ա., Մարդախայն Լ., Վասիլկովա Յու., Վասիլկովա Տ., Գալագուզովա Մ., Հարությունյան Ն., Ղուկասյան Լ.) շրջանակում:

Հետազոտության մեթոդները: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են վերլուծության և համադրության մեթոդները:

Նոդվածի շրջանակներում իրականացվող հետազոտության նպատակը: Հետազոտության նպատակն է վերլուծել սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունները, որոնք ակնառու կդարձնեն երկու գիտաճյուղերի միջգիտական աղերսները:

Հետազոտության նորույթը: Սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունների վերլուծությունն է:

Տեսական նշակությունը: Տեսական մակարդակում ուսումնասիրվել և վերլուծվել են սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունները՝ քննարկելով միջգիտական աղերսները:

Գործնական նշանակությունը: Հիմնախնդրի տեսական վերլուծությունը կարող է սկզբնաղբյուր հանդիսանալ հետագայում հիմնախնդրով զբաղվող հետազոտողների համար:

Հիմնական նյութի շարադրանքը: Սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունների վերլուծությունը պետք է սկսել երկու գիտաճյուղերի նպատակի ու խնդիրների քննարկումից: Նպատակը ուղենիշ է, իսկ առաջադիր խնդիրները, բխելով նպատակից, պետք է լուծվեն ուսումնասիրության օբյեկտին և առարկային համապատասխան: Տրամաբանական է, որ երկու գիտաճյուղերի նպատակները տարբեր են, սակայն ուսումնասիրության օբյեկտը մարդն է (երեխան): Պատճառն այն է, որ երկուսն էլ մարդուն ուսումնասիրող գիտությունների շարքում են: Եթե սոցիալական մանկավարժության ուսումնասիրության առարկան «...անձի սոցիալական դաստիարակությունն է, սոցիալականացման օրինաչափությունները» [1, 17], ապա մանկավարժական մարդաբանության ուսումնասիրության առարկան մարդ տեսակի էվոլյուցիայի հետ կապված խնդիրների բացահայտումն է կրթական միջավայրում՝ մանկավարժական գործընթացում: Բազմընդգրկուն, սակայն իրար փոխլրացնող են նաև գիտաճյուղերի խնդիրները: Եթե սոցիալական մանկավարժության գլխավոր խնդիրներից են սոցիալականացումը, սոցիալական դաստիարակությունը, ապա մանկավարժական մարդաբանության հիմնախնդիրները դասակարգվում են երեք խմբի. առաջին խմբի մեջ մտնում են մանկավարժական օբյեկտին ու առարկային առնչվող հիմնախնդիրները, երկրորդ խումբը՝ մարդ-մարդ դաստիարակչական փոխներգործությունն ուսումնասիրող հիմնախնդիրներն են, իսկ երրորդ խումբ հիմնախնդիրները պայմանավորված են սոցիալ-մշակութային ծրագրին մարդու կենսաբանական ծրագրի համապատասխանեցմամբ [2, 33]: Երբ քննարկում ենք սոցիալական մանկավարժության գլխավոր հիմնախնդիրը՝ սոցիալականացումը՝ «որպես սոցիալական գիտելիքի բնագավառ՝ դիտարկելով երկու բնութագրիչները՝ կենսաբանական (անձի կազմաբանախոսական, հոգեբանական, տարիքային, անհատական, սեռային առանձնահատկու-

թյունները) և սոցիալական (մարդու հարմարումը արտաքին ու ներքին միջավայրին, սոցիալական միջավայրի պահանջներին, պայմաններին համապատասխան զարգացում)» (7, 272], ապա անդրադառնում ենք մանկավարժական մարդաբանությունից երկու հիմնարար թեմաների՝ անհատական (օնտոգենետիկական) զարգացման ընթացքում կենսաբանական ծրագրին և նշանամշակութային ծրագրին՝ կարևորելով մարդու զարգացման շարժիչ ուժերի ամբիվալենտության գաղափարը: Մարդու սոցիալականացման ընթացքում կենսաբանական և սոցիալական գործոնների վերլուծությունը կարելի է համարել լիարժեք հիմնավորված, եթե փոխլրացնելով քննարկում ենք նաև մանկավարժական մարդաբանության օրինաչափությունները՝ ընդհանուրը, յուրահատուկը, բացառիկը: Մարդու կենսաբանական ծրագիրը ուսումնասիրելիս մենք չենք կարող շրջանցել սոցիալական մանկավարժության առանցքային թեմաներից՝ սոցիալականացման փուլերը (մարդու անհատից-անձ-անհատականություն ձևավորման) [1, 125], սոցիալականացման փուլերն ըստ աշխատունակության (մինչաշխատանքային, աշխատանքային, հետաշխատանքային) [4, 44]: Ներառված թեմաները երկուստեք փոխլրացնում են միմյանց և ապահովում են միջգիտական աղբյուրները: Ջարգացման պատմամշակութային ծրագիրն ամբողջական ներկայացնելու համար կիրառում ենք Ա. Մուրդիկի սոցիալական գործոնների դասակարգումը: Համաձայն վերոնշյալ դասակարգման՝ հանգամանորեն ներկայացնում ենք սոցիալական մեզա, մակրո, մեզո և միկրոգործոնները [6, 10]: Ջարգացման պատմամշակութային ծրագրի շրջանակում կարևորում ենք կրթություն-հասարակություն-մշակույթ գործառնական համակարգը, որում յուրաքանչյուր սոցիալական ինստիտուտ իրականացնում է համապատասխան գործառնություններ: Երեխայի մուտքը հասարակություն, ըստ Մ. Գալագուզովայի, իրականացվում է *ընտանիք, կրթություն, մշակույթ, կրոն* սոցիալական ինստիտուտներով [3, 54] որտեղ երեխայի ներքին մղումներով, պահանջմունքներով, հետաքրքրություններով պայմանավորված վարքագծային դրսևորումները քննարկելիս անդրադառնում ենք սեռադերային, մշակութային սոցիալականացմանը՝ ներկայացնելով «սոցիալական կարգավիճակ», «սոցիալական դերեր» եզրույթները և դրանց համապատասխան կիրառման հնարավորությունները՝ օգտվելով սոցիալական մանկավարժության հասկացությունների համակարգից: Արժեքավոր է նաև սոցիալական մանկավարժությունից «սոցիալական դաստիարակության» քննարկման ընթացքում մշակութային, արժեքային բաղադրիչի ընդգրկումը, որը փոխլրացվում է մանկավարժական մարդաբանության երկրորդ խմբի մարդ-մարդ դաստիարակչական փոխներգործությունն ուսումնասիրող թեմաներով:

Սոցիալական մանկավարժության, մանկավարժական մարդաբանության շրջանակներում ուսումնասիրում և քննարկում ենք մի շարք թեմաներ, որոնք ամբողջացնում են երկու գիտաճյուղերի լիարժեք ընդգրկվածությունը.

1. մարդու զարգացման մակարդակները,
2. տարիքային շրջաբաժանման հիմնական փուլերը՝ կարևորելով տարիքային, հոգեբանական, սեռային առանձնահատկությունները,
3. գործունեության հիմնական տեսակները՝ խաղ, ուսում, աշխատանք,
4. գործունեության ընթացքում դրդապատճառները և պահանջմունքները, պատճառահետևանքային կապերով պայմանավորված վարքագծային դրսևորումները,
5. պատմական զարգացումից անհատական զարգացման ընթացքում որակական փոփոխությունները:

Մոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ կան նմանություններ և տարբերություններ: Ներկայացնենք երկու գիտաճյուղերի նմանությունները .

1. Երկու գիտություններն էլ ինտեգրալ գիտություններ են, որոնք մարդաբանական խորը գիտելիքների իմացություն են ենթադրում: Մարդը դիտարկվում է որպես բացարձակ արժեք, ֆենոմեն:

2. Մոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական անտրոպոլոգիական գիտական մտքի ձևավորման նախադրյալներ են հանդիսացել տարբեր տեսություններն ու փիլիսոփայական ուղղությունները, որոնք տարբեր պատմական շրջաններում եղել են տարբեր, երբեմն՝ անգամ հակասող:

3. Գիտաճյուղերն ունեցել են փուլային զարգացման ընթացք. ալգորիթմը կարելի է ներկայացնել այսպես. նախադրյալների ձևավորման փուլ (բանահյուսության տարբեր ժանրերում) - գիտական մտքի ձևավորման փուլ - ինքնուրույն գիտաճյուղ - կիրառական կարևորություն ունեցող գիտաճյուղ:

4. Տարբերակիչ մեթոդների առկայության պայմաններում երկու գիտաճյուղերում էլ կիրառվում են գիտահետազոտության ուսումնասիրության մեթոդներ:

5. Երկու գիտաճյուղերն էլ մարդուն ուսումնասիրում են ներսից դուրս վեկտորյալ գծով (հեղինակը Բ.Կանտն է)՝ ի տարբերություն տիեզերք-մարդ մոտեցման: Համաձայն Բ. Կանտի՝ մարդաբանությունը բաղկացած է երկու բաղադրիչներից՝ 1. ֆիզիոլոգիական, 2. պրագմատիստիկական, որոնք գտնվում են մեկ ամբողջության մեջ: Ուսումնասիրության օբյեկտը՝ մարդը, բարոյական էակ է, որը ձգտում է երջանկության ու աշխատանքի [5, 15]:

6. Անտրոպոցենտրիկ մոտեցման համաձայն՝ մարդը եռամիասնական միտք-մարմին-հոգի դիալեկտիկական ամբողջություն է:

7. Փոխառնչությունները երկուստեք լրացնում ու հարստացնում են միջգիտական աղերսները, սակայն որոշ թեմաների ուսումնասիրության ընթացքում բովանդակային ընդգրկումը կարող է գերակայել մյուսի նկատմամբ:

8. Երկու գիտաճյուղերն էլ, կիրառական բնույթ ձեռք բերելով, տեղայնացվում են էթնոբաղադրիչի ընդգրկմամբ: Հայ իրականության մեջ հետաքրքրություն է նկատվում «Մոցիալական մանկավարժության» և «Մանկավարժական մարդաբանություն» գիտաճյուղերի նկատմամբ: Այդ են փաստում գիտաճյուղերի ընդգրկումը բակալավրի կրթական ծրագրերում, ինչպես նաև հետազոտությունների, հոդվածների առկայությունը:

9. Թե՛ սոցիալական մանկավարժությունը և թե՛ մանկավարժական մարդաբանությունը ժամանակի մարտահրավերներին համահունչ զարգացող գիտաճյուղեր են:

Փորձենք թվարկել նաև որոշ տարբերություններ:

1. Յուրաքանչյուր գիտաճյուղին բնորոշ են հստակ հասկացությունների համակարգն ու ուսումնասիրության մեթոդական համակարգը:

2. Երկու գիտաճյուղերի բովանդակային բազմընդգրկունությունը հնարավորություն է տվել իր ներսում դիֆերենցվելու այլ ինտեգրալ գիտաճյուղերի, մասնավորապես սոցիալական հոգեբանություն, կիրքսոցիալական մանկավարժություն, թվային մանկավարժական անտրոպոլոգիա, կրոնական անտրոպոլոգիա, մշակութային անտրոպոլոգիա, հոգեբանական անտրոպոլոգիա, կիրառական անտրոպոլոգիա, վալենտիզիական անտրոպոլոգիա և այլն:

4. Պայմանավորված ուսումնասիրության առարկայով՝ հիմնախնդիրները տարբերությամբ են, և դրանց լուծումները ենթադրում են համապատասխան մեթոդաբանության ու մեթոդների ընտրություն:

5. Մանկավարժական մարդաբանության բովանդակային ընդգրկման մեջ ծանրակշիռ դեր ունեն պատմական զարգացման (ֆիլոգենետիկ) հիմնախնդիրներին առնչվող թեմաները:

6. Հարափոփոխ պահանջներին համապատասխան առավել պահանջարկված է դառնում կիրառական սոցիալական մանկավարժությունը:

Եզրակացություն: Սոցիալական մանկավարժության և մանկավարժական մարդաբանության փոխառնչությունների որակյալ վերլուծության գրավականը բացի առկա միջգիտական սերտ աղերսներից նաև դասավանդող դասախոսն է, որը պետք է խորությամբ տիրապետի երկու գիտաճյուղերին և ունենա մասնագիտական համապատասխան կոմպլետենցիաներ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Հարությունյան Ն., Ղազարյան Ա., Ղուկասյան Լ., Սոցիալական մանկավարժություն, Եր., ԵՊՀ, 2017, 334:
2. Бим-Бад Б.М., Педагогическая антропология. – М.: Изд-во УРАО, 1998. – 576 с.
3. Галагузова М., Социальная педагогика. – М., 2000. – 416 с.
4. Гишинский Я., Стадии социализации индивида. – Л., 1971,
5. Максаков А.Д., Максакова В.И., Педагогическая антропология. – 6-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 293 с.
6. Мудрик А.В., Социальная педагогика / Под ред. В.А. Слостенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 243 с.
7. Никитина Л.Е., Социальная педагогика. – М., 2003. – 272с.

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АНТРОПОЛОГИИ

Казарян Аревик
ЕГУ, Армения

Аннотация

Краткое введение. Социальная педагогика и педагогическая антропология занимают достойное, основополагающее место среди наук, изучающих человека. Анализ взаимоотношений двух отраслей педагогики позволяет фиксировать, что эти отрасли имеют тесные межнаучные связи. Будучи интегральными дисциплинами, они могут стать методологической основой для формирующихся отраслей: цифровой педагогической антропологии, цифровой социальной педагогики, педагогического дизайна.

Ключевые слова: социальная педагогика, педагогическая антропология, взаимосвязь, проблемы и закономерности, сходства и различия тематического содержания.

Проблема. Анализ взаимоотношений между социальной педагогикой и педагогической антропологией позволит обосновать то, что решение проблем двух дисциплин в рамках выявления тесных научных связей предполагает владение антропологическими знаниями и локализацию в сложном диалектическом комплексе природа-образование-общество-культура.

Современные исследования по этой проблеме. Актуальные исследования по данной проблеме проводились в рамках педагогической антропологии (Бим-Бад Б., Максаков А., Максакова В., Арутюнян Н., Мардоян Р., Брутян В.), социальной педагогики (Мудрик А., Мардахаев Л., Василькова Ю., Василькова Т., Галагузова М., Салов Ю., Арутюнян Н., Гукасян Л.).

Методы исследования. В ходе исследования были применены методы сопоставления и анализа.

Цель исследования, проведенного в рамках статьи. Цель исследования – проанализировать взаимоотношения между социальной педагогикой и педагогической антропологией, что позволит выявить межнаучные связи двух дисциплин.

Новизна исследования. Это анализ взаимоотношений между социальной педагогикой и педагогической антропологией.

Теоретическое значение. На теоретическом уровне изучались и анализировались взаимосвязи социальной педагогики и педагогической антропологии с точки зрения межнаучных отношений.

Практическое значение. Теоретический анализ проблемы в будущем может стать первоисточником для исследователей, занимающихся данной проблемой.

SOCIAL PEDAGOGY AND PEDAGOGICAL ANTHROPOLOGY INTERACTIONS

Ghazaryan Arevik

YSU, Armenia

Summary

Introduction. Social pedagogy and pedagogical anthropology occupy a valuable and fundamental place among the sciences that study human beings. The analysis of the correlations of the two disciplines makes it possible to prove that the disciplines have close unscientific aspirations. As integral disciplines, they can be a methodological basis for emerging disciplines: digital pedagogical anthropology, digital social pedagogy, pedagogical design.

Key words. social pedagogy, pedagogical anthropology, correlations, problems and patterns, thematic content similarities and differences.

The problem. The analysis of the correlations between social pedagogy and pedagogical anthropology will provide an opportunity to justify that the solution of the problems of the two disciplines within the framework of close scientific connections presupposes proficiency and localization of anthropological knowledge in a complex dialectical system of nature-education-society-culture.

Literature review. The analysis of the problem was based on current research in Pedagogical Anthropology (Bim-Bad B., Maksakov A., Maksakova B., Harutyunyan N, Mardoyan R, Brutyan V) and Social Pedagogy (Mudrik A., Mardakhayeva L., Vasilkova Yu., Vasilkova T., Galaguzova M., Salov Y., Harutyunyan N., Ghukasyan L.).

The aim of the research. The aim of the research is to analyze the correlations between Social Pedagogy and Pedagogical Anthropology, which will highlight the unscientific aspirations of the two disciplines.

The novelty of the research. It is the analysis of the correlations between Social Pedagogy and Pedagogical Anthropology.

Получено: 30.03.2022

Received 30.03.2022

Рассмотрено: 04.03.2022

Reviewed 04.03.2022

Принято: 13.04.2022

Accepted 13.04.2022